

Lesvoorbeeld vloeiend lezen in groep 3

SLO, januari 2022

Inleiding

In dit lesvoorbeeld beschrijven we hoe Nicoline Tammes, leerkracht groep 3 van IKC de Bosmark in Dinxperlo, in haar leesles aan de slag gaat met formatief evalueren, welke keuzes zij maakt en welke effecten dit op haar handelen en dat van de leerlingen heeft.

Nicoline: "In mijn klas werk ik tijdens de leesles met een leescircuit. De leerlingen werken in groepjes en doen verschillende leesactiviteiten. Een van de activiteiten was dit keer gericht op vloeiend lezen. Deze activiteit begeleidde ik aan de instructietafel, terwijl de andere groepjes leerlingen zelfstandig aan de andere activiteiten konden werken."

Wat is formatief evalueren, in een notendop?

Formatief evalueren gaat om alle activiteiten die leerlingen én leraar uitvoeren om de (leer)vorderingen van leerlingen in kaart te brengen, te analyseren en interpreteren en te gebruiken om betere beslissingen te nemen over vervolgstappen. Formatief evalueren is een cyclisch proces, waarbij de verschillende fasen steeds terugkeren binnen een les en/of lessenreeks, zoals Gulikers en Baartman (2017) laten zien in hun model van vijf fasen. Formatief evalueren biedt leerlingen inzicht in hun eigen leren en de leraar krijgt handvatten om onderwijs op maat te geven.

Cyclus formatief evalueren
(Baartman en Gulikers, 2017)

De voorbereiding

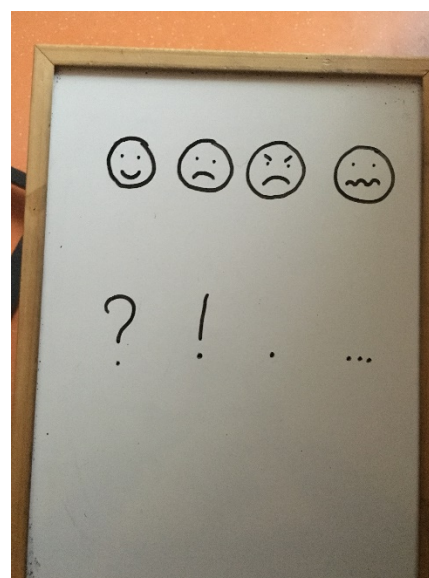
Ter voorbereiding op haar leesles heeft Nicoline een denkraam ingevuld. Dit is een hulpmiddel om formatief evalueren binnen je les vorm te geven aan de hand van de vijf fasen van de cyclus. Zo heeft ze het doel van de les en de bijbehorende succescriteria ingevuld bij fase 1. Bij fase 2 en 3 heeft ze aangegeven hoe ze leerlingreacties gaat verzamelen, analyseren en interpreteren. Bij fase 4 heeft ze benoemd hoe ze feedback wil organiseren en bij fase 5 welke mogelijke vervolgacties passend zouden kunnen zijn. Ook werkt ze uit hoe de leerlingen actief betrokken zijn. Haar uitgewerkte denkraam vind je op pagina 5 en 6.

Wanneer doe je het goed?

Bij het verhelderen van verwachtingen gaat het erom dat leerlingen zich een voorstelling kunnen maken bij het lesdoel en op basis waarvan zij kunnen weten in hoeverre dit lesdoel beheerst wordt. Om verwachtingen te verhelderen formuleerde Nicoline vloeiend leren lezen als: "Ik kan zo voorlezen dat het prettig is om naar te luisteren". Dit doel leidde meteen naar de vraag: "Wanneer vind je eigenlijk iemand prettig voorlezen?" Door over deze vraag in gesprek te gaan met leerlingen formuleerden zij samen de succescriteria. Dit deed zij als volgt: ze startte de les met een voorbeeld door een tekst monotoon voor te lezen, zonder te letten op de interpunctie. Ze vroeg vervolgens aan de leerlingen hoe het was om hiernaar te luisteren ('saai') en hoe zij het beter kon doen. Waar moest ze dan op letten? Samen formuleerden ze de volgende succescriteria:

- Ik laat horen welke emotie bij de tekst past, je kunt aan mij horen hoe de hoofdpersoon zich voelt.
- Ik laat horen dat ik op de leestekens let.

Nicoline tekent op een wisbordje smileys en leestekens, zodat ze de leerlingen tijdens de les kan wijzen op de afgesproken succescriteria. De leerlingen weten nu wat zij kunnen verwachten en kunnen zich een voorstelling van vloeiend lezen maken.

Succescriteria vloeiend lezen

Voor-koor-door met opname

Meestal oefenen leerlingen in leeslessen zelfstandig of in tweetallen met het lezen van een tekst, nadat de bedoeling van de les duidelijk is. In een formatieve les staat oefenen of verwerken in het teken van verzamelen van informatie: de leerling laat zien welke voortgang hij maakt. In de les van Nicoline gebruikte zij daarvoor een dictafoon (telefoon). Nadat ze zelf een keer de tekst had voorgelezen, liet ze de leerlingen individueel oefenen met hun fluisterstem. Daarna mocht een leerling de tekst hardop voorlezen en maakte Nicoline hiervan een opname op haar telefoon.

Terugluisteren

Na een verwerking of oefening vindt meestal een controle of korte evaluatie plaats. In veel klassen staat dan het gemaakte (schriftelijke) werk centraal. In de formatieve les gebruiken we de leerlingreacties, ofwel de verzamelde informatie, om deze te vergelijken met de doelen en succescriteria. Nicoline deed dat als volgt: ze liet de opname horen aan het groepje en vroeg de leerlingen om goed te luisteren of ze de afgesproken succescriteria konden herkennen in het fragment. "Hoor ik dat Ezra op de leestekens let? En kun je horen hoe Joep zich voelt?"

Wat opvalt in deze aanpak is dat de vergelijking met de succescriteria hier nog feitelijk is: Wat horen we, wat zien we? Een interpretatie vindt in de volgende fase plaats.

Tops en tips

In het verlengde van de vorige fase vindt nu verdere reflectie plaats op basis van de opname. Nicoline vraagt eerst Ezra te reageren. Daarna mogen de andere leerlingen tops en tips geven. Doordat in de vorige fase al een (feitelijke) vergelijking van de opname met de succescriteria plaatsvond wordt het formuleren van tips en tops nu eenvoudiger. "Ezra las de zin 'Pas op Joep, de soep is heet!' heel goed. Zijn stem ging omhoog en hij praatte ook harder."

Vervolgacties

In deze les werkte Nicoline met een groepje sterke lezers voor het eerst op deze formatieve manier aan vloeiend lezen. De volgende keer dat dit groepje weer aan haar instructietafel zat, pakte ze de succescriteria er opnieuw bij om samen met de leerlingen nogmaals aan hetzelfde leesdoel te werken met een andere tekst. Met leerlingen in haar klas die nog moeite hadden met vlot en/of correct lezen werkte ze in dezelfde periode aan doelen op het gebied van vlot- en correctheid. En op individueel niveau werkte ze met een leerling aan het opbouwen van letterkennis.

Door op deze manier te differentiëren en haar onderwijs te organiseren (leescircuit), is Nicoline in staat tegemoet te komen aan de verschillende onderwijsbehoeften van haar leerlingen.

Nicoline: "De kinderen konden goed verwoorden waar ze op moesten letten bij het vloeiend lezen. Een meisje ging radend lezen, wat het risico is als je vlot wilt lezen. Door de opname kon ze goed terug horen wat er gebeurde. De tweede keer ging het beter. Bijzonder vond ik ook dat deze formatieve aanpak effect lijkt te hebben gehad op de toetsuitslagen. Bijna alle kinderen zijn bij de afname van de woordleestoets vooruitgegaan op zowel tempo als correctheid."

Referenties

Gerrits, P. & Tammes, A.C. (2021) Formatief evalueren in leesonderwijs. Vloeiend lezen in groep 3. *JSW*, 3, 6-9.

Gulikers, J.T.M., & Baartman L.K.J. (2017). Doelgericht professionaliseren: formatieve toetspraktijken met effect! Wat DOET de docent in de klas? Universiteit Wageningen, Hogeschool Utrecht.

Noteboom, A., Silfhout, G. van, & Tammes, A.C. (2019). Formatief evalueren in het primair onderwijs. Werken aan groei. SLO.

Verantwoording Tekst

Anne-Christien Tammes en Pieter Gerrits. Amersfoort, 2022

Ingevuld denkraam

Les:	Vloeiend lezen
Groep 3	
Datum:	09-01-2020
5 Fasen van Formatief Evalueren (model Gulikers en Baartman 2017)	
Fase 1. Verwachtingen verhelderen	
De leerkracht geeft helderheid over de gestelde leerdoelen en bijbehorende succescriteria. Deze doelen staan vaak vermeld in de methode maar de leerkracht kan ook zelf de doelen formuleren. Leerkracht bekijkt samen met de leerlingen voorbeelden a.d.h.v. van vooraf gegeven succescriteria of stelt samen met de leerlingen de succescriteria op n.a.v. bekeken en besproken voorbeelden.	
Doelen van deze les:	Ik kan de tekst zo voorlezen dat het leuk is om naar te luisteren.
Succescriteria:	Ik laat horen dat ik op de leestekens let. Ik laat horen welke emotie bij de tekst past, je kunt aan mij horen hoe de hoofdpersoon zich voelt.
Ik stel de succescriteria op de volgende manier op: Doe je dit samen met de leerlingen of niet?	Ik lees de tekst een keer heel monotoon voor en vraag aan de kinderen of het zo leuk was om naar te luisteren. Dan vraag ik hoe ik het beter kan doen. Waar moet ik dan op letten? Als ze het niet weten stuur ik aan op de bovenstaande criteria. Ik schrijf de succescriteria op een klein whiteboard dat ik altijd bij de instructietafel heb.
Fase 2. Leerlingreacties ontlokken en verzamelen.	
De leerkracht zet specifieke leeractiviteiten in die inzicht geven in hoeverre de leerlingen de leerdoelen al beheersen of bereikt hebben. Op formele wijze: diagnostische toets of methode toets of op informele wijze: een opdracht, mini quiz, observatie of gesprek. De leerling kan ook zelf meedenken in hoe hij kan laten zien wat hij al begrijpt, kan en weet.	
Ik zet de volgende leeractiviteit(-en) in om leerlingreacties te ontlokken:	Ik lees de tekst een keer met het hele groepje in koor. Daarna laat ik de kinderen de tekst even individueel oefenen met hun fluisterstem. Ik laat een kind de tekst voorlezen en maak hiervan een opname met de dictafoon van mijn mobiel.

<p>Fase 3. Leerlingreacties analyseren en interpreteren.</p> <p>De leerkracht gaat na waar de groep en waar individuele leerlingen staan ten opzichte van de leerdoelen. De leerlingen kunnen en hierbij zelf ook een belangrijke rol spelen door hun eigen werk of het werk van elkaar te vergelijken aan de hand van de succescriteria.</p>	
Ik ga op de volgende manier de leerlingreacties analyseren aan de hand van de succescriteria:	Ik laat de opname horen aan het groepje en vraag aan de kinderen om goed te luisteren of ze de afgesproken succescriteria kunnen herkennen in het fragment.
<p>Fase 4. Communiceren met leerlingen over hun resultaten.</p> <p>De leerkracht geeft effectieve feedback en maakt daarbij gebruik van de leerdoelen en succescriteria en het werk dat de kinderen hebben laten zien. Feedback kan ook door de leerlingen aan elkaar gegeven worden of door de leerling aan zichzelf.</p>	
Ik ga op de volgende manier communiceren met de leerlingen over hun resultaten.	Eerst mag het kind zelf reflecteren daarna kunnen de andere kinderen nog tips en tops noemen.
<p>Fase 5. Vervolgacties ondernemen: onderwijs & leren aanpassen.</p> <p>De leerkracht past de lessen aan wanneer leerlingen de leerdoelen nog niet of juist wel behaald hebben.</p>	
Ik ga op de volgende manier mijn lessen aanpassen n.a.v. de door mijzelf en de leerlingen gemaakte conclusies.	Het kind mag de tekst nu nog eens voorlezen en ik neem deze nog een keer op met de dictafoon. Het kind mag proberen om de tekst nog beter voor te lezen n.a.v. van de gegeven feedback.